

MÜLKİYE BAYTAR MEKTEBİ
THE SCHOOL OF VETERINARY CIVIL SERVICE

FATMA KAYA DOĞANAY

Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, KKEF, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü.
Asst. Prof. Dr., Ataturk University, Kazım Karabekir Education Faculty.

fatmaky@atauni.edu.tr

ORCID ID: orcid.org/0000-0001-5199-9166

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi-Journal of Turkish Researches Institute
TAED-60, Eylül-September 2017 Erzurum
ISSN-1300-9052

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 28.06.2017
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 02.08.2017
Sayfa-*Pages* : 665-686
DOI- : <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat3779>

www.turkiyatjournal.com

<http://dergipark.gov.tr/ataunitaed>

This article was checked by iThenticate.

MÜLKİYE BAYTAR MEKTEBİ*
THE SCHOOL OF VETERINARY CIVIL SERVICE

FATMA KAYA DOĞANAY

Öz

Bu çalışmanın amacı, Mülkiye Baytar Mektebi'nin tarihî gelişimini, Türk eğitim öğretim hayatına yaptığı katkıları ortaya koymaktır. Çalışmada, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden alınan belgeler, maarif salnameleri ve telif eserler kaynak olarak kullanılmıştır. Yöntem olarak tarihsel yöntem benimsenmiştir. Osmanlı Devleti bir tarım ülkesi olduğundan önemli geçim kaynaklarından birini hayvancılık oluşturmaktadır. Hayvan sağlığı için Askerî Baytar Mektebi açılmışsa da bu ancak ordunun ihtiyacını karşılayabilmiştir. Geniş otlaklara sahip Osmanlı halkının bu açıdan ihtiyacının karşılamak hem de Avrupalılar ithal edecekleri hayvanlara gümrükte baytarî muayene usulünün uygulanmasını istediklerinden Mülkiye Baytar Mektebi düşünülmüştür. Fakat ülkenin içinde bulunduğu ekonomik güçlükler yeni bir mektep açmaya elvermediğinden ilk iki senesinin Tıbbiye'de, son iki sınıfının da inşaatı bitmek üzere olan Halkalı Ziraat Mektebi'nde açılmasına karar verilmiştir. Bu mektepteki baytarlık öğrencileri bir süre sonra ayrı bir binaya nakledilmiştir. Böylece Mülkiye Baytar Mektebi müstakil olarak dört sınıfı bir arada öğrenim gören bir mektep olmuştur. Binası ilk olarak Cümdi meydanında kiralanmıştır. 1309 yılından 1324 yılına kadar mektepten 204 kişi mezun olmuştur. 1921'de ise Askerî Baytar Mektebi ile Tatbikat-ı Baytariye Mektebi'nin, Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne bağlı Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi'ne devredilmesi için kararname çıkarılmıştır. Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi ünvanı da "Baytar Mekteb-i Âlisi" ne çevrilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Baytar Mektebi, baytarlık, Osmanlı, eğitim.

Abstract

The purpose of this study is to reveal the historical development of the School of Veterinary Civil Service and its contributions to the Turkish education system. In this study, the documents received from the Prime Ministry Ottoman Archive, education yearbooks and copyright works were used as the source. The historical method has been adopted as a method. Livestock is one of the major sources of living as The Ottoman Empire is an agricultural country. Although military veterinary school was opened for animal health, this could only meet the demands of the army. The School of Veterinary Civil Service was planned to meet the need of the Ottoman people having wide pastures for this aspect and Europeans also wanted the implementation of veterinary inspection procedure in the customs for animals to be imported by them. But it was decided that the first two years of the school opened in Medical School and the last two class in Halkalı School of Agriculture whose construction was about to be completed because and the economic difficulties of the country were not eligible to open a new school. Thus, the School of Veterinary Civil Service became a detached school in which four classes were studying together. The building was firstly hired in Cümdi Mайдan. 204 students graduated from the School of Veterinary Civil Service from 1309 to 1324. A decree was published about the transfer of Military Veterinary School and the School of Veterinary Application to the School of Veterinary Civil Service (Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi) depending on the Ministry of Commerce and Agriculture in 1921. The title of School of Veterinary Civil Service (Mülkiye Baytar Mekteb-i Alisi) was changed to Veterinary School (Baytar Mekteb-i Âlisi).

Key Words: Veterinary School, veterinary, Ottoman, education.

* Bu çalışma 14-16 Haziran 2012 tarihleri arasında Trabzon'da gerçekleştirilen 2. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumunda sunulan bildirinin genişletilmiş halidir

Giriş

İnsanoğlunun ortaya çıkışıyla birlikte ilgilendiği konuların başında hayvancılık gelmiştir. Dolayısıyla baytarlık en eski mesleklerden biri olmalıdır. Dünyada salgın hayvan hastalıklarının çok fazla olması dikkati baytarlık üzerine çevirmiştir. Avrupa'da ilk baytarlık okulunun ortaya çıkış sebebi de bu salgın hastalıklardır. XVIII. yüzyıldaki ilk önemli salgın 1711'deki sığır vebasıdır. Fransa'da 1710-1714 yılları arasında sığır nüfusunun yarısı sığır vebasından ölmüştü. 1750 yılına gelindiğinde veba yine şiddetlenmiştir. 10 yıllık bir uğraştan sonra ziraatçılar hastalıkla mücadele için gerekli bilgiye sahip olmadıklarını idrak etmişlerdir. 1761 yılında sığır, at ve evcil hayvanların anatomi ve hastalıklarını öğretim için bir kurul kararı ile pratisyen veteriner ve yazar olan Claude Bourgelat'a Lyon'da mektep açma hakkı verilmiştir. Böylece 1762'de mektep öğretime başlamıştır. Bu mektebin açılışından sonra biraz bilgilerin artmasından biraz da şansla hastalık azalmıştır. Daha sonrasında Bourgelat en iyi öğrencilerinden bir kaçını Alfort'a yollamış ve 1766'da Alfort Mektebi açılmıştır. Bundan sonra da baytarlık mektepleri bütün Avrupa'ya yayılacaktır (Erk, 1966, s. 163-169). Osmanlı Devleti'ne gelince baytarlık eğitimi ilk olarak askerî alanda başlamış, sonra mülkiye baytar mektebi belirli aşamalardan geçerek müstakil okul haline gelebilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, Mülkiye Baytar Mektebi'nin tarihi gelişimini, Türk eğitim öğretim hayatına yaptığı katkıları ortaya koymaktır. Çalışmada, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden alınan belgeler, maarif salnameleri ve telif eserler kaynak olarak kullanılmıştır. Yöntem olarak tarihsel yöntem benimsenmiştir.

Mektebin Kuruluşu

Osmanlı Devleti, 1841 yılında Prusya'dan İstanbul'da baytar mektebi açması için bir baytar göndermesini istemiştir. Bunun üzerine Prusya Prensi August ordu baytarlarına bir bildiri yayınlamış ve bu işe Godlewsky adındaki askerî veteriner talip olmuştur. (Erk ve Dinçer, 1970, s. 7). Böylece Godlewsky'in İstanbul'a gelmesinden sonra modern baytar eğitimine adım atılmış oldu. Ergin'e göre (1941, s. 359) ise Godlewsky'in gelişi tarihi 1839'dur.

Bu arada Osmanlı coğrafyasında da pek çok salgın hastalık ortaya çıkmıştır. 1863, 1865 ve takip eden yıllarda Avrupa'da salgın hastalıklarla mücadele için kongreler toplanmıştır. Bu salgınların Avrupa'ya girdiği kapının da Türkiye'den açıldığı düşünülmektedir (Erk, 1966, s. 214). Bunun üzerine Avrupalılar kendi ülkelerini hayvan hastalıklarından korumak için, Türkiye'den ithal edilen hayvanlara ve bunların ürünlerine gümrüklerde baytarî muayene usulü uygulandıktan sonra alabileceklerini bildirmişlerdir. Devlet de, sivil talebeyi askerî baytar mektebinde eğitim gördürerek hayvanlarla uğraşmak üzere gümrüklere tayin etmiştir (Ergin, 1941, s. 968). Subhi Edhem'e göre (t.y, s. 25) ilk mülkiye baytarları 1871 yılında Harbiye Mektebi'nde bulunan askerî baytar sınıflarından çıkmıştır. Bu talebelerin öğrenim durumlarını düzenlemek için 12 Cemaziyevvel 1290/4 Temmuz 1289 (8 Temmuz 1873)'da¹ 17 bendlik Fen baytarı tahsili için Mekteb-i Tıbbiye'ye alınacak askerî ve mülkiye baytarı şakirdanı hakkında nizamname çıkarılmıştır.

¹ Düstür I. Tertipte nizamname tarihi 12 Cemaziyevvel 1290/4 Temmuz 1289 olarak verilmiştir. I. Tertip Düstür Kılavuzunda Fen baytarı tahsili için mektebe alınacak şakirdan hakkında nizamname konusunun tarihleri H 12 C.Evvel 1290 R 26 Haziran 1289 M 08 Temmuz 1873 olarak gösterilmiştir (Sağlam, 2006, s. 55).

Nizamnamenin birinci bendinde fen baytarı için askerî ve mülkiyeye mahsus olarak Mekteb-i Tıbbiye'ye iki çeşit öğrenci alınacağı belirtilmiştir. Bunlar program gereğince başlangıçta 5 sene Mekteb-i Tıbbiye İdadisi'nde ve sonrasında 4 sene Mekteb-i Tıbbiye'de tahsil görüp tahsillerini tamamladıktan sonra imtihanla şahadetnameleri verilerek askerî takımı ordu-ı hümayunlara ve mülkiye takımı da vilayetlere taksim edilerek gönderilecektir. İkinci bendine göre askerî baytarlık için 32 nefer Mekteb-i Tıbbiye İdadisi'nde ve 40 neferi Mekteb-i Tıbbiye'de bulunmak üzere 72 öğrenci alınacaktır. Yine mülkiye baytarlığı için de 58 neferi Mekteb-i Tıbbiye İdadisi'nde ve 70 neferi de Mekteb-i Tıbbiye'de olmak üzere 128 öğrenci alınacaktır. Öylece iki sınıf baytarlığa toplam 200 öğrenci alınacaktır. Fakat bu öğrenciler bir defada alınmayıp nizamnamenin tarihi tesisinden itibaren her sene 25'er nefer alınarak tedricen 8 senede belirtilen miktara ulaşılabilecektir. Üçüncü bendinde askerî ve mülkiye baytarlığı için öğrenciler mekatib-i rüşdiye şahadetnamesine sahip ya da hariçte bu mektepler derecesinde tahsil görmüş olanlardan alınacağı açıklanmıştır. Diğer bendlerde de eğitim öğretim durumları belirtilmiştir (Düstur, 1293, s. 533-536). Birinci bendde belirtildiği gibi mülkiye baytarları için alınacak öğrenci sayısı daha fazla tutulmuştur. Fakat geniş otlaklara sahip Osmanlı ülkesi düşünüldüğünde hayvancılığın geliştirilmesi açısından bu sayı muhtemelen az olacaktır.

1881'de 12 sivil baytar askerî okulda öğrenime başlamıştır (Tekeli ve İlkin, 1999, s. 80). Fakat bunlar da ülkenin ihtiyacını karşılamaya yetmemiştir. Bu arada 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından sonra özellikle doğu vilayetlerinde sığır vebası salgını yaygınlaşmış ve ülke ekonomisi bu durumdan kötü etkilenmeye başlamıştır. Bu duruma çareler üretmek gerekiyordu. Bu sırada sivil baytarlık eğitiminin gelişmesi için çabalar sarf eden Mehmet Ali Bey durumu ilgili bir rapor hazırlayarak Nafia Nezareti'ne sunmuştur. Nafia Nazırı Zihni Paşa, Mehmed Ali Bey'i Baytarlık Umum Müfettişliği görevine getirmiştir (Tüzdil, 1955, s. 12-13). Mehmed Ali Bey'in de çabalarıyla mülkiye baytar mektebi açılması için bir komisyon toplanmıştır. Komisyonca hazırlanan mazbata suretinde özetle şunlar mevcuttur:

Mösyö Pastör'ün icad etmiş olduğu usul-i telkih (aşılama)ın faydalarından dolayı ameliyatının baytarlara ve belediye tabiblerine talimi için fen baytarlarına mahsus bir sınıfın açılması irade-i seniyye gereğidir. Bu nedenle bu fenne vakıf olan kişilerden bir komisyon teşkil edilmiştir. Layiha ve ders cetvelini tanzimi hakkında Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye Müdüriyeti'nden gelen 13 Şubat 303/25 Şubat 1888 tarihli tezkere-i âliye sonradan komisyon kararıyla istenilip 12 Mart 304/24 Mart 1888 tarihinde cevap alınmış olup tezkere sureti okunmuştur. Servet ve saadet sebebi olan hayvanların teleften muhafazası ve cinslerinin ıslahı amacıyla Paris'e gönderilen heyet-i fenniyyenin talim etmiş olduğu ameliyatın (Mösyö Pastör tarafından keşf olunan) devletin baytar ve belediye tabiplerine talim ettirilerek faydalanılması gerekmektedir. Ekser mahallerde ortaya çıkan hayvan hastalıklarının tedavisi ve sirayetinin engellenmesi ve devletin genişliği nispetinde baytar istihdamı gerekli olduğu halde 8 vilayette birer baytar mevcuttur. Diğer vilayetlerde baytar bulunmadığından baytar yetiştirilmesi için Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de bir sınıf açılması gerekmektedir.

Okul için gerekli olan alet ve edevat Paris'ten getirilecektir. Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de açılacak bu sınıfa kabul edilecek öğrencilerin funun-ı ibtidaiye ve lazımiyeyi

tahsil etmiş olmakla 4 seneden az olmamak üzere fünün-ı baytariye tahsiline ihtiyacı olacaktır. Bu nedenle mektebin 4 sene olması gerekmektedir. Talebenin derslerini iyi öğrenebilmeleri için hayvan üzerinde çalışmaları lazımdır. Bütün Avrupa'da bu tür mektepler, Ticaret ve Ziraat Nezaretleri idaresinde olarak hayvan bulundurmaya müsait bir çiftlikte veya arazide açılmaktadır. Baytar sınıflarının adı bir mektep dâhilinde teşkili, maksadı temin edemeyeceği mutalaa edilmiştir. Tıp baytarı müfettişi Mehmet Ali Bey bir çiftlik satın alınması ve bir mektep inşası pek çok masraf ortaya çıkaracağından Nezaret altında bulunan Halkalı Çiftliği dâhilinde büyük kısmı inşa edilmiş olan ziraat mektebinin bir kısmında az bir masraf yapılarak baytar sınıflarına tahsis edilebileceğini ifade etmiştir. Bu uygun görülmüş, Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye derslerine denk gelen iki sınıfı burada, her gün hayvan üzerinde uygulama yapılması gereken son iki sınıfın da çiftlikte açılması kararlaştırılmıştır. Ziraat mektebi inşası bittikten sonra burada yeterince hayvan bulunacağından tahsil için uygun olacak ve ziraat mektebi açılana kadar Tıbbiye'deki iki sınıftan buraya öğrenci yetiştirilebilecektir.

Tıbbiye'deki öğrenciler gündüzlü olacaktır. Ancak çiftlik sınıflarının yatılı olması gerekmektedir. Bunlara da diğer yatılı mektep öğrencileri gibi elbise, yiyecek ve sair levazımlarının verilmesi gerekmektedir. Mevcut olan Baytar Nizamnamesi gereğince vilayet, liva, kaza merkezlerinde birer baytar bulundurulması yazılı olduğundan 700 baytarın istihdamı lazım gelmektedir. Bu nedenle her sene alınacak öğrenci sayısının 40 kadar olması uygun bulunmuştur.

Program ise şöyledir: İkisi gündüzlü ikisi yatılı olmak üzere öğrencinin masrafı hükümetten karşılanarak Halkalı çiftliğinde açılarak 4 sene eğitim verilecektir. İkinci olarak öğrencinin ulum-ı iptidaiye şهادetnamesine sahip olması gerekmektedir. Üçüncü olarak dersler aşağıda gösterildiği gibidir:

1. sınıf: 1-İlm-i Hikmet-i Tıbbi 2-İlm-i Kimya-i Tıbbi 3- İlmü'l Arzü'l Maden 4-İlm-i Teşrih Tatbiki
2. sınıf: 1-İlm-i Teşrih Tatbiki 2-İlm-i Nebatat 3-Kimya-i Uzvi ve İспенçyari 4-İlm-i Hayvanat 5-Fizyoloci-i Tatbiki
3. sınıf: 1-Hıfzıssıhhat ve Usul-i İdare-i Mevaşi 2-Eşkal-i Mevaş, 3-Müfredat-ı Tıp Fenni ve Tedavi 4-İlm-ü Emraz ve Seririyati
4. sınıf: 1-İlm-i Emraz ve Seririyati 2-Zabıta-i Sıhhiye ve Tıp Kanunu ve Kasaplık ve Usul-ı Telkih 3-Fenn-i Viladet

Mektep, Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de tedris olunanlar dışında teşrih için bir muallim ve iki muavin, Hıfzıssıhha ve Usul-i İdare-i Mevaşi için bir muallim ve bir muavin, Eşkal-i Mevaşi için bir muallim, Müfredat-ı Tıp ve Fenni Tedavi için bir muallim, İlm-i Emraz ve Seririyati için dört muallim ve iki muavin ve zabıta-i sıhhiye ve Tıp Kanunu ve Usul-i Telkih ve Fenn-i Viladeti için bir muallim ve bir muavin toplam dokuz muallim ve altı muavin ile idare olunacaktır. Fransa'daki Alfor Baytar Mektebi'nden bir klinik hocası da getirilecektir.

Dördüncü olarak kabul şartları ve imtihan ve mükâfatları Tıbbiye'de uygulanan usule göre olacaktır.

Beşinci olarak Mekteb-i Baytariye'ye dâhil olacak talebenin 15 sene devlet hizmetinde istihdamı mecbur olması ve askerlik hizmetinden muaf tutulması ve her sene

yetişecek talebenin birinci, ikinci ve üçüncülerinin ayrı ayrı şubelerde yetişmek üzere Avrupa'ya gönderilmesi belirtilmiştir.

Altıncı olarak yatılı sınıfların imtihanlarıyla mükâfatları ve usul-i tahsilleri nizamname-i mahsusaya tabi bulunacaktır.

Yedinci olarak yetişecek Baytarların istihdamları Ticaret ve Nafia Nezareti'ne ait olması ve bu esaslar üzerine teşkil olunacak mülkiye baytar mektebi için sarf olunacak meblağlar bir yük² yirmi iki bin kuruş ve bütün sınıflar tamamlandığında senevi maaş, yiyecek masarifi saire-i umumiye , 4 yük yetmiş iki bin kuruş balığ olması lazım gelecektir. Refah ve saadet temin eden hayvanların hastalıklarından kurtarılması karşısında bu masraf çok görülmeyecektir. Kaldı ki ahalice baytarlara şimdiki kadar rağbet edilmediğinden şimdi mülkiye baytar sınıflarına talebe bulmak zor olacağından halkın rağbetini arttırmak için yetişecek baytarların maaşını temin etmek dahi birinci derecede ehemmiyete alınacaktır. Mülkiye doktorlarına mahsus olarak yürürlükte bulunan nizamname tadil ettirilerek icraya konulur ise bu maksat dahi hâsıl olacaktır.

Bu mazbata 15 Temmuz 304/27 Temmuz 1888 tarihli Vasıta-i Servet isimli gazetede de yayımlanmıştır. 6 Rebiülahir sene 305/22 Aralık 1887 tarihli tezkereye 23 Safer 306/29 Ekim 1888 tarihinde cevap verilmiştir (BOA, H. 1306, MF.MKT, 102/93).

Böylece Baytar Mektebi'nin ilk öğrencileri 1889 yılında Ahırkapı semtindeki Mekteb-i Tıbbiye'de gündüzlü olarak eğitime başladı. Okula giren 25 öğrenciden 19'u iki yıllık öğretimden sonra Halkalı Ziraat Mektebi'nde eğitime devam etti (Erk ve Dinçer, 1970, s. 23). Halkalı'daki ziraat okulunun inşaatı 1884 yılında başlamıştı. Okul binasının bir kısmı 1891 yılında tamamlanarak baytar kısmına sözedilen öğrenciler gelmiştir (Demirel ve Kaya Doğanay, 2011, s. 196). Fakat Hüdavendigâr ve Selanik gibi yerlerde açılan ziraat okullarının üstünde olan ve bu okullara hoca yetiştirecek olan Halkalı Ziraat Mektebi, 1309 yılında daha açılmamıştı. Bu mektebin açılması ve masarifatına karşılık bulunması gerekmektedir. Daha önce burada açılan Baytar Mektebi bu mekteple aynı binada bulunacağından ikisi için ayrı idare daha çok masraf demektir. Bu iki mektebin idaresi birleştirilerek harcamalardan tasarruf edilecektir. Ayrıca mektepten Ayastefanos İstanbuluna kadar şose bir yol da yapılması düşünülmüştür (BOA, H. 1309, İ.Ş.D, 113/6816). Bu gibi sebeplerle iki mektep idari olarak birleştirilmiş ve adı da Halkalı Ziraat ve Baytar Mektebi olmuştur. 1310 (1892/1893) tarihli Devlet Salnamesi'nde Halkalı Ziraat ve Baytar Mektebi Müdürü Tıp Baytar Müfettişi Mehmed Ali Bey ve İkinci Müdür İstrati Kopulos Efendi'dir (Salname-i Devlet-i Osmaniye, H. 1310, s. 380).

Bu arada mektebin muallim kadrosu da geliştirilmeye çalışılmaktadır. Mektepte ikinci seneden itibaren seririyat dersini göstermek üzere 10.000 frank senelik ücretle ve 3 sene bu muallimliğe irade-i seniyye ile Mösyö Martel tayin edilmiştir. Fakat bu kişinin atanmasından vazgeçilince Alfor Baytar Mektebi'nden çıkan Mösyö Terbiyot'un 9.600 frank senelik ücretle seçilmesi üzerine bu tür uygulamaların irade gerektirdiği ve bu yüzden gereğinin yapılması istenmiştir (BOA, H. 1311, BEO, 322/24091).

Mektep açıldıktan kısa bir süre sonra ıslahat çalışmaları başlamıştır. Islahat icra edilmesinde mektepte yatılı bir idadi mektebi açılması ve Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de bulunan gündüzlü 2 sınıf baytarların Halkalı Mektebi'ne yatılı şekilde nakli düşünülmüştür.

² Bir yük: Beş yüz bin kuruş meblağ (Şemseddin Sami, 2005, s. 1565)

Bunun için de 70.000 kuruş masarif-i ibtidaiye ve ayrıca masarif-i daimiye de gerekli olacağından bu durum mümkün olmayıp 2 sınıf Halkalı'ya gönderilmeyerek şehirde münasip bir hane kiralanarak Halkalı'daki iki sınıf-ı ali de gönderilir ise masarif-i daimeden 100.000 kuruş ve masarif-ı ibtidaiyeden 20.000 kuruş tasarruf ortaya çıkacağı hesaplanarak daha önce istenen tahsisat uygun görülmemiştir (BOA, H. 1311, BEO, 278/20789). Bu arada 8 Rebiülevvel 1311/6 Eylül 1309 tarihinde ülke genelinde istihdam edilecek baytarlar için bir Mülkiye Baytarları Nizamnamesi çıkarılmıştır (Düstur, 1293, s. 539-541).

Baytar Mektebi'nin İstanbul'a taşınıp taşınmayacağı konusunda tartışmalar devam etmektedir. Bu tartışmalardan birinde Halkalı'daki mektebin 1311/1893 senesindeki 16 mezununun Avrupa Darülfünunları derecesinde yetiştikleri dile getirildikten sonra İstanbul'a mahalle içine alınmasının birtakım sakıncaları belirtilmiştir. Mektep Nazırı bu işle vazifeli olan memurlara danışmadan mektebi İstanbul'da bir eve nakletmek istemiştir. Mektep müdürü Kaymakam Mehmed Ali Bey'e göre, eğitim için tehlikeli ve sarıcı hastalıklı hayvanlar bulunacağı ve teşrih (klinik) için kesilen hasta hayvanların leşlerinin de mektepte kalması gerektiğinden bunlar şehrin sağlığı için tehlikeli olabilecektir. Bu nedenle mektebin şehre taşınmasını istemeyenler de söz konusudur (BOA, H. 1311, Y.PRK.HR, 18/59) .

Bu tartışmalardan mektebin İstanbul'a taşınması yönünde olanlar galip çıkmıştır. Mektebin İstanbul'a taşınması ve Tıbbiye Mektebi'ndeki 2 idadi sınıfının da yatılı olarak birleştirilmesi için irade-i seniyye çıkmıştır. Bunun üzerine İstanbul'dan yer aranmıştır. Çırçır civarında Beylikçi Mustafa Efendi'nin evi seçilerek yıllık 12.000 kuruşla kiralanması düşünülmüştür. Buna 20.000 kuruşluk nakliyat ve masarifatta eklenince toplam 32.000 kuruş para gerekmektedir. Burası kiralanırsa ameliyat-ı teşrihiye için uygun olmadığından iki idadi sınıfı mekteple birleştirildikten sonra teşrih dersinin yine Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de yapılması uygun görülmüştür (BOA, H.1312, BEO, 473/35422). Ergin'e göre (1941, s. 969) ise Baytar Mektebi'nin ilk iki sınıfı Mekteb-i Tıbbiye'de sıkışık vaziyettedir. Bu sınıfların yatılıya çevrilmesi zorunlu görülünce bunların Halkalı'ya getirilmesi halinde iki mektebi, binanın almayacağı düşünüldüğünden baytar sınıflarının şehre taşınması kararı alınmıştır.

İstanbul'a mektebin taşınması durumu ortaya çıkınca Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de bulunan idadi sınıflarından birinci sınıflar derslerini kesmişler, ikinci sınıflar ise derslerine devam etmişlerdir. Bunun üzerine Orman ve Ziraat ve Maden Nezareti'nden Maarif Nezareti'ne yazı yazılarak idadi sınıflarının derslerine devam edilmesi istenmiştir. Ayrıca Teşrih, Fizyoloji, Ulum-ı Tıbbiye gibi dersler için ne gibi numune aletler, kitaplar ve risaleler varsa bir kıta defterlerinin Nezaret'e gönderilmesi belirtilmiştir (BOA, H. 1312, MF.MKT, 325/43).

Taşınma kararından sonra mektep geçici olarak Cümdi meydanındaki konağa nakil olunarak daha sonra mükemmelen bir baytar mektebi inşası kararı alınmıştır. Bu bina 8000 arşınlık bir arazi üzerine yapılması planlanmıştır. Arsa için 370.000 kuruş pazarlık yapılmıştır. Ahır, seririyathane, teşrihhane gibi yerler sonradan yapılacaktır. Mektep binası kısmı yapım masrafları 662.807 kuruş 7 para olup arsa masrafiyle birlikte 1.320.807 kuruş tutacaktır. Mektebin yapım planları da ekte gösterilmiştir (BOA, H. 1312, Y.PRK.OMZ, 1/74). Fakat bu binanın yapılıp yapılmadığına dair bilgi yoktur. Mektep genelde kiralanana

ya da satın alınan binalarda eğitime devam ettiğinden planlanan binanın inşa edilmediği düşünülmektedir.

1 Teşrinisani 1310 (13 Kasım 1894)'dan itibaren 3 sene müddetle aylık 20 lira icarla Cüdi meydanında Meclis-i Sıhhiye-i Askeriye başkatibi Esad Bey'in hanesi kiralanmıştır (BOA, H. 1312, BEO, 521/39013). 1894'te mektep bu konağa taşınmış ve ismi Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi olmuştur (Tüzdil, 1955, s. 17-18; Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi Ders Programı, 1312). Cüdi meydanına nazır Esad Bey Konağı'na taşınan mektebin tahsisatı şu şekildedir (BOA, H. 1312, İ.OM, 2/1312/Z-1):

242.760	Maaşlar
77.000	Yiyecek
24.000	Giyecek
9.200	Aydınlanma ve Yakacak Masrafları
20.000	Çeşitli Kırtasiye Masrafları
372.960	Toplam

Mektep binaları yeni masraflar çıkarmaktadır. Talebelerin hayvanlar üzerinde uygulama yapabilmeleri için çeşitli seririyatlara gerekli olan bir bina mektebin karşısında inşa edilmiş ve daimi masrafları da 1.950 kuruş olarak hesaplanmıştır. Yıllık 23.400 kuruş olan masraf Edirne, İzmid, Bursa numune çiftlikleri henüz teşkil olmadığından Ziraat bankasından alınmayan 120.000 kuruştan karşılanması düşünülmüştür (BOA, H. 1313, İ.OM, 3/1313/Ra-1). Esad Bey Konağı'nda öğrenciler teorik öğretimlerini mükemmel bir şekilde yapmaktadır. Fakat teşrih, kimya, eczacılık ve ilm-i emraz gibi derslerin yalnız teorik kısımlarının tahsili bu öğrenciler için yeterli olmayacağından uygulama için teşrihane, kimyahane ve eczahane ve çeşitli seririyat mahalleri gerekli olmuştur. Bu mahallerle mektebin çeşitli eksikliklerinin giderilmesi için 40.000 kuruşa ihtiyaç olmuştur (BOA, H. 1313, İ.OM, 3/1313/Ca-04).

Cüdi meydanındaki bu bina köhne, ahşap ve elverişsizdir. Bunun için Kabasakal sokağında satılık bulunan bir konak elverişli bulunduğundan keşif yaptırılmıştır. Binanın 3.200 liraya satın alınması ve 1.500 liraya da tamiri mümkün görülmüştür (BOA, H. 1318, BEO, 1583/118666). Konak, 1901 (1319) yılında tamir ettirilmiş ve cülus-ı hümayuna tesadüf eden günde de resmi açılışı yapılarak mektep heyetinin konağa nakledilmesi için Nezaret'ten izin istenmiştir (BOA, H. 1319, Y.PRK.BŞK, 64/137). Bundan sonra ise Müteveffa Tunuslu Mehmed Paşa zevcesinden alınan konak mektep için kiralanmıştır (BOA, H. 1319, BEO, 1785/133847).

1908'de Meşrutiyet ilan edildikten sonra Mehmed Ali Bey tekrar okulun müdürlüğüne getirilmiş ve yeni bir komisyon kurularak dersler şu şekilde tespit edilmiştir (Erk ve Dinçer, 1970, s. 25):

Birinci Sınıfta:	
96 ders	Kimya-ı Gayrı Uzvi (42 dersi ameli)
96 ders	İlm-i Teşrih (1. kısım)
64 ders	Hikmet-i Tıbbi (ameli ve nazari)
64 ders	İlm-i Nebat ve İlm-ül Arz
128 ders	Fransızca

İkinci Sınıf:

- 96 ders Kimya-ı Gayrı Uzvi ve Hayati ve Fenn-i İspençiyari (32 dersi ameli)
- 96 ders Fizyoloji (ameli ve nazari)
- 96 ders İlm-i Teşrih (2. kısım)
- 64 ders İlm-i Hayvanat (ameli ve nazari)
- 64 ders İlm-i Ensac (ameli ve nazari)
- 64 ders Fransızca

Üçüncü Sınıf:

- 64 ders Hıfzıssıhha
- 64 ders Ameliyat-ı Cerrahiye
- 64 ders Eşkâl-i Harici-i Feres
- 64 ders Emraz-ı Umumiye
- 96 ders Emraz-ı Dahiliyye
- 96 ders Emraz-ı Hariciyye
- 96 ders Müfredat-ı Tıb
- 64 ders Fransızca
- 192 ders Seririyat (bu dersler ameli olarak hasta hayvan üzerinde gösterilir)

Dördüncü Sınıf:

- 64 ders Fenn-i Mikrobi
- 64 ders Emraz-ı Sariye
- 32 ders Muayene-i Lühum
- 16 ders Zabıta-i Sıhhiyye ve Kitabet-i Baytariyye
- 8 ders Hukuk-i Ticari
- 8 ders Kanun-i Tıb
- 64 ders Fenn-i Mevaşi
- 64 ders Ameliyat-ı Cerrahiye
- 16 ders Fenn-i Fürusiyyet
- 96 ders Emraz-ı Dahiliyye
- 96 ders Emraz-ı Hariciyye
- 16 ders Fenn-i Vilade
- 16 ders Fenn-i Nalbandi
- 32 ders Fransızca
- 192 ders Seririyat

Baytarlar yayın faaliyetlerine de el atmışlar ve Meşrutiyet'in getirdiği havayla birlikte, Cemiyet-i Baytariye reisi ve Mülkiye Baytar Mektebi Müdürü Mehmed Ali Bey idaresinde Mecmua-i Baytariye isimli bir dergi çıkarmışlardır (BOA, H. 1326, DH.MKT, 2615/1).

Mektebin binası Balkan Savaşları sırasında geçici olarak askerî hastaneye çevrilmiştir. Mektebin tekrar açılışında mektebin bazı eşyaları kullanılmayacak duruma geldiğinden müdüriyet tarafından karşılık olarak 13.050 kuruş istenmiştir (BOA, H.1331, BEO, 4229/31718). 1914 (1332) senesinde mektebin bulunduğu yerde İshak Paşa yangını çıkmış ve bu yangın sonucu mektebin binası, laboratuvarları vs. kullanılmaz hale gelmiştir. Bu haliyle mektepte öğretim mümkün görülmemiştir. Bu yüzden Avrupa'da olduğu gibi

iyi bir mevkide yeni bir bina inşa edilmesine izin istenmiştir (BOA, H. 1332, BEO, 4293/321948)

Yeni bir bina inşa edileceğine askerî ve mülkî baytar mekteplerinin birleştirilmesi tartışılmıştır. Askerî ve Mülkî Baytar Mekteplerinin birleştirilmesi için Ziraat Nezareti celilesi Umur-i Baytariye Müdür-i Umumi Sabıkı Ali Rıza, Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi Müdürü Ali Rıza ve Nezaret Umur-ı Baytariye Dairesi Vekili Miralay Yusuf Ziya, Askerî Baytar Mektebi muallimleri Yüzbaşı İlyas Efendi'nin iştirakiyle Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nde komisyon toplanarak 25 Nisan 1920 (25 Nisan 1336)'de tezkere yazılmıştır (BOA, H.1338, ŞD, 2845/28). Bunun üzerine 12 Mayıs 1921 (4 Ramazan 1339/12 Mayıs 1337) tarihli Askerî Baytar Mektebi ile Tatbikat Baytariye mektebinin lağvı ve umur ve muamelatının Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne merbut Baytar Mektebi Âlisi'ne devri "Mülkiye Baytar Mektebi Âlisi" ünvanının "Baytar Mektebi Âlisi"ne tahvili hakkındaki kararname 16 Mayıs 1921 (7 Ramazan 1339/16 Mayıs 1337)'de Takvim-i Vekayi'de yayınlanmıştır (Düstur, 1927, s. 431-434). Bu kararnamenin maddeleri şu şekildedir:

Madde 1: Nalbant Mektebi ile Tatbikat-ı Baytariye'ye mahsus hastane eskiden olduğu gibi Harbiye Nezareti'ne bağlı kalmak üzere Askerî Baytar Mektebi ile Askerî Tatbikat-ı Baytariye Mektebi mülğadır.

Madde 2: Mülkiye Baytar Mektebi Âlisi'nin namı "Baytar Mektebi Âlisine" çevrilmiştir. Mevcudu 120 talebeden ibaret olan bu mektep 4 sınıf üzerine tertip edilmiş olup öğretim süresi 4 senedir.

Madde 3: Harbiye Nezareti, Askerî Baytar Mektebi ile Tatbikat-ı Baytariye Mektebi'ne ait aletler ve ders edevatı ve eşyadan Baytar Mektebi Âlisi'ne lüzumu olanlarını ve Askerî Baytar Mektebi'nde mevcut talebeyi, henüz askerî mektebi olan binayı Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne devreder.

Madde 4: Her sene icazetname alan talebe meyanından askerî cihetin ihtiyacı nispetinde talebe müsabakayla ve talep zuhur etmediği takdirde kurayla seçilerek Harbiye Nezareti'nin emrine terk edilir.

Madde 5: Baytar Mektebi Âlisi heyet-i idare ve ders miktarı tertibini içeren cetvel eklenmiştir.

Geçici Madde: Bir defaya mahsus olmak üzere Harbiye ve Ticaret ve Ziraat Nezaretlerince seçilecek üçer azadan müteşekkil ve Şura-ı Devlet azasından bir zatın başkanlığındaki bir komisyon tarafından Baytar Mektebi Âlisi'nin heyet-i talimiye ve idariyesi mülkî ve askerî baytar mektepleri ile Tatbikat-ı Baytariye Mektebi muallimleri ve sivil heyet-i idaresi arasından seçilir.

Üçüncü madde gereğince talebenin Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne bağlı Baytar Mektebi Âlisi'ne devri neticesinde talebenin toplamı ikinci maddede belirli miktarı geçerse mektep mevcudu o miktara düşürülünceye kadar hariçten diğer talebe alınmaz.

İş bu kararnamenin yürürlükte olduğu sırada döndürülmüş talebeden tahsillerini tamamlayanlar tam veya kısmen askerî cihete geçebilirler.

Askerî Baytar Mektebi heyet-i talimiye ve idariyesi bu kararname gereğince devir ve teslim muamelesi tamamlanana kadar vazifelerine devam edecekler. Bu müddet zarfında Askerî Baytar Mektebi talebesinin iaşesini ve levazımını Harbiye Nezareti temin edecektir.

Madde 6: İş bu kararname neşir gününün ertesinde yürürlüktedir.

Madde 7: İş bu kararnamenin icrasına Harbiye ve Maliye ve Ticaret ve Ziraat nazırları ve Şura-ı Devlet reisi memurdur.

Mektep heyet-i idaresi: 1 müdür, 1 dâhiliye müdürü, 4 mubassır, 1 muhasebe memuru, 1 ayniyat muhasebe memuru, 1 ayniyat muhasebe kâtibi, 1 eczacı, 1 takip memuru, 1 imam ve vaiz ve nesaih muallimi, lüzumu kadar kapıcı bahçıvan aşçı ve sair müstahdemler

Mektep heyet-i talimiyesi:

13 dahili muallimin: bunlar nazari tedrisattan başka laboratuvarlarda daimi surette araştırma ve fenni tatbikat icrasıyla mükelleftirler.

7 harici muallimin: belirli vakitlerde nazari ve ameli tedrisat ile mükelleftirler.

Bu şekilde iki okul, Baytar Mekteb-i Âlisi adı altında birleşince eğitim Selimiye'deki Askerî Baytar Mektebi'nin binasında verilmiştir (Tüzdil, 1955, s. 19-20). Okul, 28 Kasım 1928'de İktisat Vekâleti'nden alınarak Maarif Vekâleti'ne bağlanmış ve adı da Yüksek Baytar Mektebi olmuştur. 1933 yılına gelindiğinde Ankara'daki Yüksek Ziraat Enstitüsü binaları bitirilerek okul Ankara'ya nakledilmiştir. Kasım 1933'ten sonra ise Baytar Fakültesi adıyla öğretime devam etmiştir (Erk ve Dinçer, 1970, s. 27-28).

Mektebin Sınavları, Öğrencileri, Mezunları

Halkalı Baytar Mektebi'nin birinci sınıf talebesinin 13 Haziran 1892 (1 Haziran 1308)-20 Temmuz 1892 (4 Temmuz 1308) tarihleri arasında yapılacak imtihan cetveli görülmüştür. Bu imtihanlardaki dersler, muallim ve mümeyyizler şu şekildedir:

Tablo 1: 1308 senesi Halkalı Ziraat ve Baytar Mektepleri Sınıf-ı Âliye Birinci Sene Baytariye Talebesi İmtihan Cetveli

Ders İsimleri	İmtihan tarih ve günü	Muallimler	Mümeyyizler
İlm-i Emraz-ı Umumiye-i Hayvanat-ı Ehliye	1 Haziran Pazartesi	Doktor Kolağası Rifat Bey	Fes ve bez fabrikaları müdiri miralay izzetlü İbrahim Edhem Beyefendi Şehremaneti Baytar Müfettişi Binbaşı rifatlı Haydar Bey, Hıfzıssıhhat Muallimi Dr. Kolağası Fahri Bey, Müdür-i mekteb Mehmed Ali Bey
İlm-i Emraz-ı Dahiliye-i Hayvanat-ı Ehliye Kısm-ı evvel	6 Haziran Cumartesi	Baytar Binbaşı Minyas? Efendi	Bab-ı Vala-yı Seaskeri Süvari Dairesi müdir muavini Miralay izzetlü Osman Beyefendi. Mekteb- i Tıbbiye-i Şahane Muallim muavinlerinden kaymakam izzetlü Cemal Bey. Şehremaneti Baytar müfettişi rifatlı Haydar bey. Müdür-i mekteb Mehmed Ali Bey
İlm-i Emraz-ı Cerrahiye-i Hayvanat-ı Ehliye Kısm-ı evvel	13 Haziran Cumartesi	Müdür-i Mekteb Kaymakam Mehmed Ali bey	Fes ve bez fabrikaları müdiri Miralay İzzetlü İbrahim Edhem Beyefendi. Mekteb-i Baytari-i Askeri Teşrih muallimi Binbaşı Refetlü Neşet Efendi. İlm-i Emraz-ı Umumiye Muallimi Dr. Kolağası fütüvetlü Rifat Bey. Müdür-i Sani Istrati Efendi
Müfredat-ı Tıb ve Fenn-i İspençyari	20 Haziran Cumartesi	Doktor Kolağası Besim Efendi	Mabeyn-i Hümayun Kimyageri İzzetlü Bonofoski Bey Efendi. Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane İlm-i Teşrih Muallimi İzzetlü Bey. Müdür-i Mekteb Mehmed Ali Bey

Ameliyat-1 Cerrahiye kısm-1 evvel	24 Haziran Çarşamba	Baytar Yüzbaşı Ziya Bey	İstabl-ı amire Serbaytarı Miralay İzzetlü Nuri Beyefendi. Şehremaneti Baytar Müfettişi Rifatlı Haydar Bey. İlm-i Emraz-ı Dahiliye Muallimi Binbaşı Rifatlı Minyas? Efendi. Müdür-i mekteb Mehmed Ali Bey.
Usul-i İdare-i Mevaşi	29 Haziran Pazartesi	Müderris? Amasyan Efendi	Çiflikat-ı Hümayun Altıncı Şube memuru rifatlı Torkomyan Efendi. mahreç-i nişan Anzasban Efendi. Şehremaneti Ziraat Müfettişi rifatlı Mazhar Bey. Ameliyat Muallimi Zakaryan Efendi. Müdür-i Sani İstrati Efendi
Hıfzıssihhat-i Mevaşi	4 Temmuz Cumartesi	Dr. Kolağası Fahri Efendi	Bab-ı Valay-ı Seraskeri Sıhhiye Dairesi Umur-ı Sıhhiye-i Hayvaniye? Teftiş Komisyon Reisi Miralay İzzetlü Ali Faik Beyefendi. Merkez Ziraat Müfettişi izzetlü Anmaton Efendi. Şehremaneti Ziraat müfettişi rifatlı Mazhar Bey. Müdür-i Sani İstrati Efendi
Eşkal-i Hariciye Feres	6 Temmuz Pazartesi	Baytar Yüzbaşı Ziya Bey	Ertuğrul alayı Miralay izzetlü Hakkı Beyefendi. Mekteb-i Baytar-i Askeri Teşrih Muavini Yüzbaşı Mesud Efendi. İlm-i Emraz-ı Dahiliye Muallimi Rifatlı Minyas? Efendi. Müdür-i Sani İstrati Efendi.
Fransızca	8 Temmuz Çarşamba	Müderris? Amasyan Efendi	Merkez Ziraat Müfettişi İzzetlü Anmaton Efendi Çiflikat-ı Hümayun Altıncı Şube Memuru Rifatlı Torkomyan Efendi. Müfredat-ı Tıbbiye Muallimi Dr. Kolağası fütüvetlü Besim Bey. Müdür-i Sani İstrati Efendi

Cedvelin düşünceler kısmında imtihanların nasıl olacağı hakkında bilgi de verilmiştir. Buna göre her dersin imtihanının icrasına cedvelde gösterilen günlerde saat beşte başlanacağı ve saat dokuzda bitirileceği ifade edilmiştir. Her şakird için imtihan on dakikadır. Soru sormak hakkı sadece dersin muallimine aittir. Mümeyyizler imtihan programında yazılı bir mesele sormak isterlerse onu muallimlere belirtirler. Her ders için tam numro yirmi olup dört numrodan aşağı alan talebenin imtihanları redd olunur. İmtihan için üç kıta cedvel tanzim edilir. Bunların birine muallim ve diğerine mümeyyizler numro yazarlar. Sınav bitiminde iki cedveldeki numroların ortalamaları alınarak her şakirdin ismi hanesine olmak üzere üçüncü cedvel yazıldıktan sonra altı imtihan heyeti tarafından mühürlenerek mekteb idaresine iade kılınır (BOA, H.1309, Y.PRK.OMZ, 1/42).

1311/1893 senesinde Halkalı Baytar Mektebi'nde 17 kişi tahsil sürelerini tamamlamıştır. Bu 17 kişiden 13'ünün imtihanları kabul edilmiştir. Geri kalan 4 kişiden Edip, Yako ve Hasan Efendiler sonradan tez imtihanlarını verebilmiş ve böylece okuldan 16 kişi mezun olmuştur. Bunların isimleri ve atandıkları görevler aşağıdaki gibidir (BOA, H. 1311, İ.OM, 1/1311/C-2):

Diploma derecesi

1-Akif Efendi (Fransa'dan celb olunan Zabıta-i Sıhhiye-i Hayvaniye müfettişi ile birlikte bulunmak)

2-Simon Efendi (Fransa'dan celb olunan Zabıta-i Sıhhiye-i Hayvaniye müfettişi ile birlikte bulunmak)

- 3-Hakkı Efendi (Halkalı Baytar Mektebi Seririyat Muallimi Muavinliğine)
 4-Agob Efendi
 5-Said Efendi
 6-İshak Efendi
 7-Yusuf Efendi
 8-Subhi Efendi
 9-Şani Efendi
 10-Tevfik Efendi
 11-Halil Efendi
 12-Cemal Efendi
 14-Edip Efendi
 15-Yako Efendi
 16-Hasan Efendi (12 kişi Zabıta-i Sıhhiye-i Hayvani Nizamatı Tatbikatı İçin Hüdavendigâr Vilayeti Celilesine)
 13-Kemal Efendi (Şehremaneti Baytar Müfettişliği Muavinliğine)

Okulu birinci olarak bitiren İstiklal Marşı yazarı Mehmed Akif'tir. Birinci sınıf karnesi 10 Kanun-ı evvel 1307/22 Aralık 1891'dir. İlk sene 19 kişilik sınıftan en iyi dereceyi almıştır. Tez imtihanı sonuçlarını gösteren 10 Kanun-ı evvel 1309/22 Aralık 1893 tarihli cedvelde, üçüncü sırada olmasına rağmen okulu birincilikle bitirmiştir (Tansel, 1973, s. 7). Akif'in bu okulu seçmesindeki neden, Mülkiye Mektebi'ne devam ederken babası vefat ettiğinden ve evleri de yandığından zor durumda kalmasıdır. Ayrıca Mülkiye'yi bitirenler hemen iş bulamadığından Baytar Mektebi'nden çıkanlara iş verileceğini duyunca bu okula yazılmıştır (Durbaş, 2008, s. 15-16). 1895'li yıllara gidilecek olursa bu sefer öğrenci olarak Ziya Gökalp görülecektir. Gökalp, bu yıl İstanbul'a kaçmıştır. Asıl amacı Mülkiye-i Şahane'de okumaktır. Bu dönemde parası olmadığından ve ailesinin de uzun süre yüksek bir mektepte okutmaya gücü yetmediğinden Mehmed Akif'le aynı sebepten okula girmiştir. Fakat bir süre takibata uğrayınca idare tarafından okula alınmayacaktır (Tuncay, 1975, s. 25-26).

1896 (1313) senesinde mezun olan öğrenciler yine çeşitli görevlere atanmıştır. Bunlar baytar maaşı karşılığı olan 750 kuruşla işe başlamışlar, harcırahları da verilmiş ve rütbe-i rabia kendilerine tevcih edilmiştir. Listede 7 kişinin adı mevcuttur. Bunlar şu şekildedir (BOA, H. 1324, BEO, 796/59630):

- Arşak Efendi - Beyrut Vilayeti
 Hüsnü Efendi - İskenderun
 Varmenak Efendi - Manastır Vilayeti
 Süleyman Efendi - Bulgaristan ve Rumeli-i Şarki'den gelen hayvanların dahil olduğu Edirne Vilayeti'ndeki Konak'a
 Sudfi Efendi - Ankara Vilayeti
 Sabit Efendi - Trabzon Vilayeti
 Ali Efendi - Mektep Muallim Muavinliğine

Bu dönemde ülkenin pek çok yerinde yine hayvan hastalıkları görülmektedir. Bunların çözümünü de Mülkiye Baytar Mektebi mezunlarından beklenmektedir. 1897 (1314) senesi mezunlarından Artin Efendi Beyrut'a, Abdullah Efendi'de Halep Vilayeti'ne tayin

edilmiştir. Bunlara 750 kuruş maaş ve senelik 2000 kuruş harcırah verilmiştir (BOA, H. 1315, BEO, 980/73492).

1316 (1898/1899) senesinde mektep mevcudu 51 Müslim, 9 gayrimüslim toplam 60 kişidir (SNMU), H. 1316/1, s. 748). Bu durum 1317 (1899/1900)'de 59 müslim, 6 gayrimüslim toplam 65 kişidir (SNMU, H. 1317/2, s. 741). 1319 (1901/1902) ve 1321 (1903/1904)'de ise 55 Müslim 9 gayrimüslim 64 kişi bulunmaktadır (SNMU, H. 1319/4, s. 253; SNMU, H. 1321/6, s. 248).

Mektep, yukarıda da ifade edildiği gibi bina problemleriyle boğuşa da 1309/1893 yılından 1324/1908 yılına kadar 204 kişi mezun vermiştir (Mecmua-i Fünun-ı Baytariye, R. 1324, s. 289). Bu arada mektepten 1910 senesinde 12, 1912 senesinde de 24 öğrenci mezun olmuştur (Ergün, 1996, s. 292).

Mektebin Diğer Hizmetleri

Mektep, sadece baytar yetiştirmemiştir. Örneğin nalbantların bir seneliğine mektepte kurs almaları ve mektep öğrencilerine yapıldığı gibi imtihana tabi tutulmaları ve şayet bu müddet içinde nalbantlık öğrenememişlerse dükkânlarında diplomalı nalband bulundurmaları istenmiştir (BOA, H. 1317, BEO, 1344/100769). Nalbantların mektepte eğitim almaları için bunlar arasında kura çekilmiştir. Fakat bunlara mektebe devam etmeleri tembih edilmişse de buna uymadıklarından bunlara ne gibi muamele yapılacağı hususunda yazışmalar yapılmıştır (BOA, H.1319, DH.MKT, 2551/57).

Mektep, hayvan hastalıklarının önüne geçmek için ilaçlar üretmiştir. Hayvanlarda görülen şarbon hastalığına aşı üretilmesi için irade çıkarılmıştır. Bunun da masarif-i ibtidaiyesi 40.000 kuruş ve masarif-i daimesi de 4.925 kuruş olacaktır (BOA, H. 1321, İ.OM, 9/1321/Ca-6). Sığır hastalıklarının giderilmesi yolunda serum üretimi için bir bakteriyolojihane inşasının masrafları hakkında yazışmalar olmuştur (BOA, H. 1324, BEO, 2776/208130). 11 Aralık 1908 (7 Zilkade 1325)'de bakteriyolojihane-i baytarî ile Baytar Mektebi seririyathanesi inşaatı bitmiş ve bunların fotoğrafları çekilmiştir (BOA, H. 1325, Y.MTV, 305/65).

Sonuç

Baytarlık eğitiminin modernleşmesindeki en önemli adımlardan biri olan Mülkiye Baytar Mektebi, açıldığında fazla masraf yapılmaması için müstakil bir mektep olamamış, diğer bazı mekteplerle aynı çatı altında eğitimini sürdürmüştür. Yine bu mekteplerde yer darlığı ve fazla masraf gibi sorunlar ortaya çıkınca mektep, İstanbul'da şehir içine taşınarak müstakil bir hale gelmiştir. Başlangıçta bir bina yapımı planlanmışsa da mektep kiralanana ya da satın alınan ve kendi eğitim şartlarına uymayan konaklarda eğitim vermek zorunda kalmıştır.

Mektebin açılması kararlaştırıldığında ülkede 8 vilayette birer adet baytar olduğu görülmektedir. Büyük Osmanlı coğrafyası ve bu coğrafyanın önemli gelir kaynaklarından birinin hayvancılık olduğu düşünüldüğünde miktarın azlığı ortaya çıkmaktadır. Mazbatasında ülkenin 700 baytara ihtiyacı olduğu belirtilmiştir. Mektep ise 1893-1908 yılları arasında yani 15 yılda 204 kişi mezun etmiştir. Bu da bir yılda ortalama olarak 14 baytar yetiştirildiği anlamına gelmektedir. 1888 yılında 700 baytara ihtiyaç varken bu

sayının da zamanla artacağı göz önüne alınırsa mezun baytarların ülkenin ihtiyacını karşılamayacağı açıktır.

Mülkiye Baytar Mektebi, sadece baytarlık eğitimi üzerinde durmamıştır. Bunu yanı sıra nalbantlık kursları açmış, aşı ve serum üretimi gibi çalışmalar da yapmıştır. Ayrıca Mehmed Akif ve Ziya Gökalp gibi önemli Türk aydınlarının yetiştirilmesine katkıda bulunmuştur.

Kaynaklar

1. Arşiv Kaynakları

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). (H. 1306). *Maarif Nezareti Mektubi Kalemî (MF.MKT)*. Belge No: 102/93.
- BOA. (H. 1309). *İrade Şura-yı Devlet (İ. ŞD)*. Belge No: 113/6816.
- BOA. (H. 1309). *Yıldız Perakende Evrakı Orman, Maadin ve Ziratt Nezareti Maruzatı (Y.PRK.OMZ)*. Belge No: 1/42.
- BOA. (H. 1311). *Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO)*. Belge No: 278/20789.
- BOA. (H. 1311). *BEO*. Belge No: 322/24091.
- BOA. (H. 1311). *İrade Orman ve Maadin (İ.OM)*. Belge No: 1/1311/C-2.
- BOA. (H. 1311). *Yıldız Perakende Evrakı Hariciye Nezareti Maruzatı (Y. PRK. HR)*. Belge No: 18/59.
- BOA. (H. 1312). *BEO*. Belge No: 473/35422.
- BOA. (H. 1312). *BEO*. Belge No: 521/39013.
- BOA. (H. 1312). *İ.OM*. Belge No: 2/1312/Z-1.
- BOA. (H. 1312). *MF.MKT*. Belge No: 325/43.
- BOA. (H. 1312). *Y.PRK.OMZ*. Belge No: 1/74.
- BOA. (H. 1313). *İ.OM*. Belge No: 3/1313/Ra-15.
- BOA. (H. 1315). *BEO*. Belge No: 980/73492.
- BOA. (H. 1317). *BEO*. Belge No: 1344/100769.
- BOA. (H. 1318). *BEO*. Belge No: 1583/118666.
- BOA. (H. 1319). *BEO*. Belge No: 1785/133847.
- BOA. (H. 1319). *Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemî (DH.MKT)*. Belge No: 2551/57.
- BOA. (H. 1319). *Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet Dairesi Maruzatı (Y.PRK.BŞK)*. Belge No: 64/137.
- BOA. (H. 1321). *İ.OM*. Belge No: 9/1321/Ca-6.
- BOA. (H. 1324). *BEO*. Belge No: 796/59630.
- BOA. (H.1324). *BEO*. Belge No: 2776/208130.
- BOA. (H. 1325). *Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV)*. Belge No: 305/65.
- BOA. (H. 1326). *DH.MKT*. Belge No: 2615/1.
- BOA. (H. 1331). *BEO*. Belge No: 4229/31718.
- BOA. (H. 1332). *BEO*. Belge No: 4293/321948.

2. Salmeler ve Mecmualar

- Düstur*. (1293). I. Tertip. Cilt 3. Matbaa-i Amire
- Düstur*. (1927). II. Tertip. Cilt 12. Evkaf Matbaası.

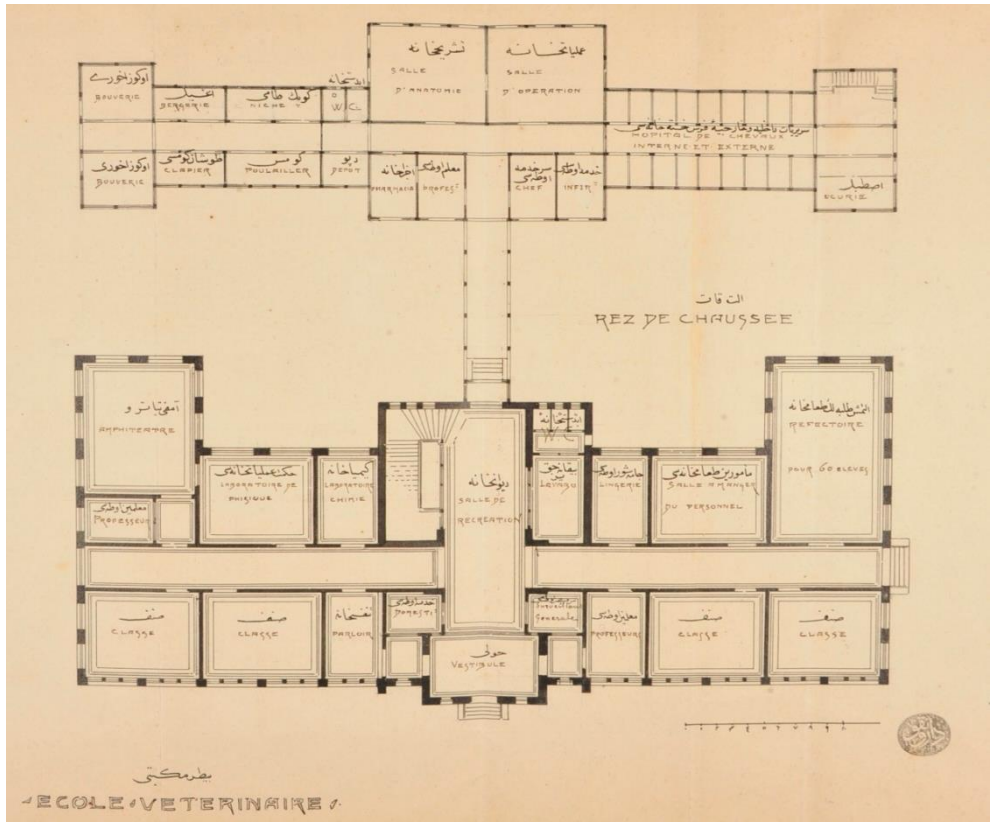
- Mecmua-i Fünun-ı Baytariye*. (R.1 Teşrinievvel 1324). Numro 3. 101-108.
Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi Ders Programı. (1312). İstanbul: İstanbul Matbaası.
Salname-i Devlet-i Osmaniye. (H. 1310/48).
Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye (SNMU). (H. 1316/1). (H. 1317/2). (H. 1319/4).
(H.1321/5).
Subhi Edhem. (ty). *Nevsal-i Baytari*.

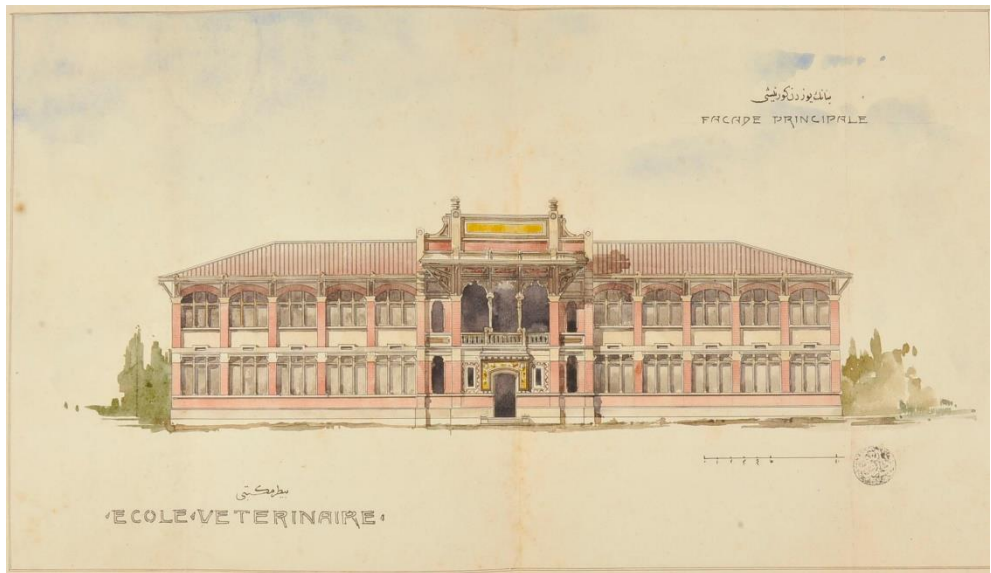
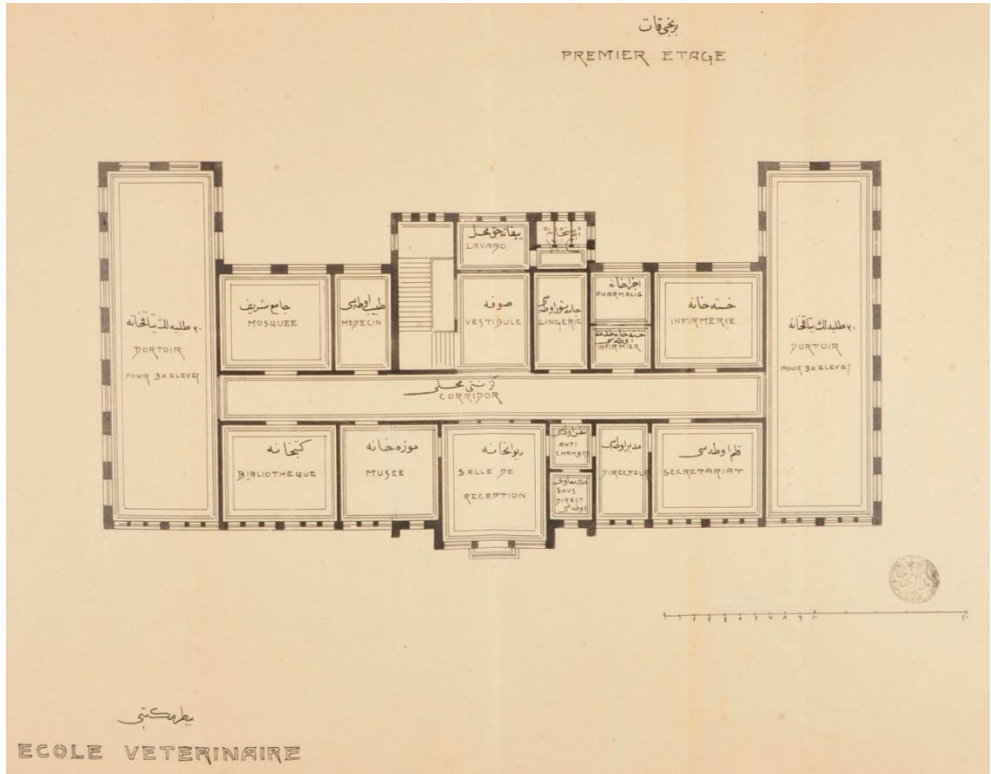
3. Telif Eserler

- Demirel, M. ve Kaya Doğanay F. (2011). Osmanlı'da ziraat eğitimi: Halkalı Ziraat Mektebi. *U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 12(21). 183-199.
Durbaş, R. (2008). *Hayatı ve toplu şiirleri Mehmed Akif*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
Ergin, O. (1941). *Türkiye Maarif Tarihi-5*. İstanbul: Osmanbey Matbaası.
Ergün, M. (1996). *İkinci Meşrûtiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)*. Ankara: Ocak Yayınları.
Erk, N. (1966). *Veteriner Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
Erk, N-Dinçer F. (1970). *Türkiye'de Veteriner Hekimlik Öğretimi ve Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
Sağlam, M. H. (2006). *I. Tertip Düstûr Klavuzu*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
Şemseddin Sami. (2005). *Kamus-ı Türki*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
Tansel, F.A. (1973). *Mehmed Akif Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: İrfan Matbaası.
Tuncay, H. (1975). *Ziya Gökalp*. İstanbul: Toker Yayınları.
Tekeli, İ ve İlkin, S. (1999). *Osmanlı İmparatorluğunda Eğitim Ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu Ve Dönüşümü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
Tüzdil, N. (1955). *Türkiye'de Veteriner Fakültesinin Tarihi Ve Laboratuvar Fakültesinin Tarihi Ve Laboratuvar Hayatının Başlangıcı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Ekler

Ek 1: Baytar Mektebinin Bina Planları

Ek 2: 1316 Maarif Salnamesi 'ne göre Mektebin Heyet-i İdare ve Talimiyesi

Memuriyet	İsim	Rütbe
Müdür	Mehmed Zaim Bey	Miralay
Muhasebeci	Osman Hidayet Efendi	Rabia
İlm-i Servet ve Ziraat-ı Umumiye Muallimi	Aram Efendi	Evveli
Kitabet-i Resmîye Muallimi	Reşad Bey	Evveli sanisi
İlm-i Teşrih	Neşet Bey	Kaymakam
Zabta-i Sıhhiye	Galip Bey	Kaymakam
Hıfzıssıhha ve İlmül arz ü'l maden Muallimi	Fahri Bey	Kaymakam
Fenn-i Mevaşi Muallimi	İstrati Efendi	Saniye
İlm-i Hikmet Muallimi	Edhem Bey	Saniye
Emraz-ı Dahiliye ve Fenn-i Vilade Muallimi	Manas Efendi	Binbaşı
Fenn-i Mikrobi Muallimi	Rıfat Bey	Binbaşı
Kimya Muallimi	Şükrü Bey	Binbaşı
Emraz-ı Umumiye	Rıfat Bey	Binbaşı
Lisan-ı Fransevi Muallimi	Artin Efendi	Salise
Emraz-ı Hariciye Muallimi	Abdullah Efendi	Salise
İlm-i Servet ve Ziraat-i Umumiye Muallim Muavini	Nail Bey	Salise
Müfredat-ı Tıb Muallimi ve Tabib-i Mekteb	İsmail Besim Bey	Kolağası
Fisyoloji Muallimi	Ali Rıza Efendi	Rabia
Emraz-ı Sariye Muallimi	Nikolaki Efendi	Rabia
Ameliyat-ı Hariciye ve Fenn-i Eşkal Muallimi	Ziya Bey	Yüzbaşı
Muayene-i Lühûm ve Teşrih-i Maraz Muallimi	Adil Efendi	Yüzbaşı
Ensac Muallimi	Nuri Efendi	Yüzbaşı
Hayvanat Muallimi	İsmail Efendi	Yüzbaşı
İlm-i Nebatat Muallimi	Benekyan Efendi	.
Lisan-ı Fransevi Muallimi	Hasan Bey	.
Lisan-ı Fransevi Muallimi	Kemal Efendi	.
Kimya ve Hikmet Muallim Muavini ve Eczacı	Vasil Efendi	.
Kaynak: SNMU, 1316/1, s. 747-748		

Ek 3: 1321 Maarif Salnamesi 'ne göre Mektebin Heyet-i İdare ve Talimiyesi

Memuriyet	İsim	Rütbe
Müdür ve Muayene-i Lühûm Muallimi	Adil Bey	Binbaşı
Muhasebe Kâtibi	Osman Hidayet Efendi	Salise
Müdür-i Sani ve Fizyoloji Muallimi	Ali Efendi	Rabia
İlm-i Servet ve Ziraat-ı Umumiye Muallimi	Aram Efendi	Bala
Kitabet Muallimi	Nafiz Bey	Evveli sanisi
Fenn-i Mevaşi Muallimi	İstrati Efendi	Mütemayiz
İlm-i Hikmet-i Tabiye Muallimi	Edhem Bey	Mütemayiz
Teşrih-i Hayvanat Ehliye Muallimi	Neşet Bey	Miralay
Zabita-i Sıhhiye Muallimi	Galip Bey	Miralay
Hıfzıssıhha-i Mevaşi ve İlmülarz ü'l maden Muallimi	Fahri Bey	Miralay
İlm-i Emraz-ı Dahiliye ve Vilade Muallimi	Minas Efendi	Kaymakam
Mikrobiyoloji Muallimi	Nikolaki Efendi	.
Müfredat-ı Tıb Muallimi ve Mekteb Tabibi	İsmail Besim Bey	Kaymakam
Kimya-i Uzvi ve Gayr-i Uzvi Muallimi	Şükrü Bey	Kaymakam
Emraz-ı Umumiye Muallimi	Rıfat Bey	Kaymakam
Teşrih-i Emraz ve İlm-i Ensac Muallimi	Nuri Efendi	Binbaşı
İlm-i Nebatat Muallimi	Bekyan Efendi	Salise
Emraz-ı Hariciye Muallimi	Abdullah Efendi	Saniye
İlm-i Servet ve Ziraat-ı Umumiye Muallim Muavini	Mehmed Nail Bey	Saniye
Fenn-i Eşkâl-i Feres ve Ameliyat Muallimi	Ziya Bey	Kolağası
Fen Nalbandı ve Cerrahı	Hayreddin Efendi	Kolağası
İlm-i Hayvanat Muallimi	İsmail Efendi	Kolağası
Lisan-ı Fransevi Muallimi	Hasan Bey	.
Lisan-ı Fransevi Muallimi	Kemal Efendi	Rabia
Kaynak: SNMU, 1321/6, s. 248.		

